

Kodeks Narodowego Centrum Nauki dotyczący rzetelności badań naukowych i starania o fundusze na badania

Spis treści

Wstęp – podstawowe zasady rzetelności w badaniach naukowych	2
Rozdział 1. Rzetelność w badaniach naukowych – dobre praktyki.....	5
1.1. Planowanie i przeprowadzanie badań	6
1.2. Dokumentowanie wyników badań	7
1.3. Publikowanie i prezentowanie wyników	8
1.4. Autorstwo	10
1.5. Współpraca naukowa	11
1.6. Konflikty interesów	12
Rozdział 2. Rzetelność w badaniach naukowych – szkolenie, trening i nadzór	13
2.1. Szkolenie, trening i nadzór w odniesieniu do zasad rzetelności w badaniach naukowych.....	14
Rozdział 3. Nierzetelność w badaniach naukowych – nadużycia i naruszenia	14
3.1. Sankcje.....	18
Literatura	20

Wstęp – podstawowe zasady rzetelności w badaniach naukowych

Jest sprawą zrozumiałą, że wraz ze wzrostem środków publicznych na badania naukowe rośnie zainteresowanie społeczne sposobem ich prowadzenia. Aby badania mogły przyczynić się do istotnego postępu w danej dziedzinie, muszą być wykonywane rzetelnie. Uchybienia w działalności naukowej prowadzą do marnowania nakładów finansowych, przeznaczonych na realizację projektów badawczych. Na wzór przyjętych już w wielu krajach regulacji Narodowe Centrum Nauki (zwane dalej: Centrum) wprowadza niniejszy Kodeks, w którym wyszczególniono i krótko omówiono zasady rzetelności w badaniach naukowych. Są one zazwyczaj znane i respektowane przez naukowców zgłaszających swe projekty do Centrum, jednak zgłaszane są i takie projekty, które z – braku dostatecznej wiedzy wnioskodawców, czasu lub z innych przyczyn – zawierają uchybienia naukowej rzetelności.

Na tego rodzaju zaniedbania Centrum nie może przyzwalać. Przestrzeganie Kodeksu traktowane będzie jako warunek dopuszczenia projektów badawczych do finansowania przez Centrum, a naruszenie reguł tego dokumentu skutkować będzie zastosowaniem odpowiednich sankcji. Kodeks odnosi się do podstawowych zasad rzetelności naukowej – przedstawianie ich pełnego wykazu nie jest ani możliwe, ani konieczne. Niniejszy dokument ma jednak za zadanie umocnić postawę naukowej rzetelności, która powinna cechować każdego badacza.

Przedstawiany Kodeks składa się z trzech części. W pierwszej omówiono sposoby stosowania dobrych praktyk i zachowania rzetelności w badaniach naukowych, poczynając od etapu planowania, poprzez ich realizację, aż po publikację wyników. Zwrócono uwagę na wynikające z zasady rzetelności naukowej obowiązki badacza zarówno przy staraniu się o fundusze na badania, jak i wobec prowadzących te badania instytucji (np. dotyczące dokumentowania wyników). Szczególną uwagę poświęcono kwestii autorstwa i współpracy naukowej oraz konfliktom interesów.

W rozdziale drugim poruszono problem szkolenia, treningu i nadzoru w związku z zasadami rzetelności naukowej. Stoimy na stanowisku, że upowszechnianie kultury prowadzenia rzetelnych badań naukowych dokonuje się, z jednej strony, poprzez zapewnienie wysokiej jakości samych badań, a z drugiej, poprzez wprowadzanie ogólnie przyjętych, dobrych praktyk badawczych. W tym kontekście szkolenie, trening i nadzór są niezbędne dla rozwoju kultury prowadzenia rzetelnych badań naukowych.

Rozdział trzeci dotyczy pojęcia nierzetelności naukowej i możliwych nadużyć w tym zakresie oraz sankcji, które Centrum będzie mogło nałożyć na badacza i jednostkę w przypadku stwierdzenia nierzetelności naukowej w składanym przez niego wniosku lub na kolejnych etapach realizacji zgłoszonego projektu i ogłaszania wyników badań.

Wymienione, regulowane niniejszym Kodeksem kwestie, nawiązują do podstawowych zasad rzetelności naukowej, opisanych w licznych dokumentach (m.in. *Singapore Statement on Research Integrity*¹, *European Code of Conduct for Research Integrity*² itd.). Reguły te

¹ *Singapore Statement on Research Integrity* [Deklaracja singapurska], [dokument opracowany podczas] 2nd Conference on Research Integrity, 22 września 2010 r. [tekst zamieszczono pod adresem: <https://wcrif.org/statement>, dostęp: 11.08.2021].

² European Science Foundation (ESF), All European Academies (ALLEA), *The European Code of Conduct for Research Integrity* [Europejski kodeks postępowania w zakresie rzetelności badawczej], marzec 2011 r., wersja poprawiona w 2017 r. [tekst zamieszczono pod adresem:

przywołujemy tutaj, podkreślając za tzw. deklaracją singapurską (której sygnatariuszem jest także Polska), że „Wartość i użyteczność badań naukowych zależy w zasadniczym stopniu od ich rzetelności i wiarygodności. Pomimo oczywistych różnic w organizacji i sposobach prowadzenia badań naukowych [...], da się wyróżnić uniwersalne zasady i reguły zawodowe o fundamentalnym znaczeniu dla rzetelności nauki bez względu na to, gdzie jest ona uprawiana”³. Zasady, o których mowa, to:

- uczciwość na wszystkich etapach pracy badawczej – Naukowcy powinni postępować uczciwie, przedstawiając swoje hipotezy i metody badawcze, analizy, wyniki oraz ich interpretacje. Zasada uczciwości powinna być przestrzegana na każdym etapie prowadzenia badań naukowych: przy uznawaniu pracy innych badaczy, wnioskowaniu o fundusze, przeprowadzaniu oceny badań innych naukowców.
- odpowiedzialność za prowadzone badania i ich dokładność – Od naukowców oczekuje się, że będą wykonywali swoją pracę w sposób starannie zaplanowany i możliwie bezbłędny. Do spełnienia tych warunków konieczne są: miarodajność w planowaniu badań, umiejętność doboru właściwych metod badawczych i metod analizy wyników, ścisłość pomiarów, a także przestrzeganie odpowiednich regulacji i procedur.
- zawodowa uprzejmość i sprawiedliwość (w tym bezstronność) podczas współpracy – Badania powinny być prowadzone w sposób obiektywny, z założeniem dążenia do poznania prawdy. Wymaga to: otwartości w zgłaszaniu konfliktu interesów, odwagi w podejmowaniu odpowiednich kroków w przypadku stwierdzenia nierzetelności w badaniach, obiektywizmu w planowaniu badań i stosowaniu metod badawczych oraz analizie wyników. Naukowcy sami określają temat swoich badań, decydują o sprawach merytorycznych i finansowych oraz o doborze współpracowników, natomiast zarówno poszczególni badacze, jak i jednostki naukowe powinni mieć świadomość, że ponoszą etyczną odpowiedzialność za zachowanie równowagi pomiędzy dobrem społecznym wynikającym z ich pracy a związanym z nią ryzykiem.
- właściwe zarządzanie badaniami naukowymi prowadzonymi w imieniu innych osób – Badania powinny być prowadzone w sposób celowy, przy jak najlepszym wykorzystaniu środków finansowych i materialnych (np. aparatury badawczej), a przede wszystkim tak, aby uniknąć marnotrawienia tych zasobów. Zgodnie z Europejską Kartą Naukowca: „Naukowcy powinni być świadomi tego, że są odpowiedzialni wobec swoich pracodawców, grantodawców i innych organów publicznych lub prywatnych, a także, z przyczyn etycznych, wobec ogółu społeczeństwa. W szczególności, naukowcy, których badania finansowane są z funduszy państwowych, są również odpowiedzialni za efektywne wykorzystanie pieniędzy podatników.”⁴.

Niniejszy Kodeks opisuje zasady rzetelności naukowej w relacji: naukowiec – instytucja finansująca badania. Rozpowszechnianie kultury rzetelności naukowej nie może się jednak odbywać bez udziału innych jednostek. To właśnie jednostki naukowe oraz instytucje wspierające działalność badawczą, a także czasopisma branżowe i towarzystwa naukowe powinny przyjąć

https://allea.org/wp-content/uploads/2020/09/Polish_European_Code_of_Conduct_for_Research_Integrity_2010.pdf, dostęp: 11.08.2021].

³ *Singapore Statement...*, dz. cyt., *Wstęp* [oficjalny przekład na język polski cyt. za: <https://wcrif.org/documents/305-ss-polish/file>, dostęp: 11.08.2021].

⁴ *Europejska Karta Naukowca*, 28.04.2006 [oficjalny przekład na język polski zamieszczono na stronie: https://cdn1.euraxess.org/sites/default/files/brochures/kina21620b8c_pl.pdf, dostęp: 11.08.2021].

odpowiednie sposoby postępowania w razie, podejrzenia wykroczeń lub nieodpowiedzialnych praktyk badawczych, a także podjąć działania mające na celu ochronę osób w dobrej wierze zgłaszających takie przypadki. Po udowodnieniu zarzutów konieczna jest natychmiastowa reakcja oraz wprowadzenie stosownych zmian w rejestrze badań. Na poszczególnych jednostkach prowadzących badania spoczywa także obowiązek tworzenia i wspierania – poprzez szkolenie, tworzenie przejrzystych przepisów i stosowanie rozsądnych wymogów dotyczących awansu – środowiska badawczego sprzyjającego rzetelności i wiarygodności badań naukowych.

SIEDEM POWODÓW, DLA KTÓRYCH NALEŻY DBAĆ O RZETELNOŚĆ NAUKOWĄ⁵

Troska o rzetelność naukową:

1. Broni podwalin nauki;
2. Pomaga zachować zaufanie opinii publicznej do naukowców i wyników badań;
3. Stanowi podstawę do dalszego przeznaczania środków publicznych na badania naukowe;
4. Chroni reputację badaczy i ma wymierne znaczenie dla ich kariery;
5. Zapobiega negatywnym wpływom badań naukowych na społeczeństwo;
6. Przyczynia się do rozwoju ekonomicznego;
7. Zapobiega marnowaniu środków przeznaczanych na badania naukowe.

Rozdział 1. Rzetelność w badaniach naukowych – dobre praktyki

Rzetelne prowadzenie badań wymaga, aby każda z zaangażowanych w nie osób przestrzegała wysokich standardów praktyk naukowych obowiązujących w danej dziedzinie. Dotyczy to wszystkich etapów prowadzonych badań, począwszy od gromadzenia i przechowywania danych, a skończywszy na przedstawieniu i opublikowaniu ostatecznych wyników. Standardy te dotyczą:

1. Planowania i przeprowadzania badań;
2. Dokumentowania wyników badań;
3. Publikowania i udostępniania wyników badań;
4. Autorstwa;
5. Współpracy naukowej;
6. Konfliktu interesów.

Zaleca się wprowadzanie przez poszczególne jednostki naukowe szczegółowych procedur i regulacji. Pełna odpowiedzialność za informowanie pracowników naukowych o przyjętych zasadach postępowania spoczywa na jednostkach naukowych. Naukowcy oraz jednostki

⁵ Zob. Science Europe Working Group on Research Integrity – Task Group ‘Knowledge Growth’, *Seven Reasons to Care about Integrity in Research*, DI/2015/13.324/2, czerwiec 2015 r. [tekst zamieszczono pod adresem: https://www.scienceeurope.org/media/42sphgqt/20150617_seven-reasons_web2_final.pdf, dostęp: 11.08.2021].

naukowe powinni znać regulacje prawne, które odnoszą się m.in. do przetwarzania danych osobowych, ochrony własności intelektualnej oraz obowiązujących zasad etycznych⁶.

1.1. Planowanie i przeprowadzanie badań

Racjonalne planowanie i przeprowadzanie badań naukowych stanowią warunki konieczne rzetelności naukowej i, w konsekwencji, są podstawą przejrzystości i wiarygodności nauki. Dotyczy to wszystkich dziedzin naukowych, niezależnie od przyjętych w nich metod⁷.

Obowiązki

Harmonogram badań, gromadzenie danych i przeprowadzanie badań, w tym metody analizy danych, powinny zostać zaplanowane i udokumentowane (w formie papierowej lub elektronicznej) w sposób zgodny z praktykami przyjętymi w danej dziedzinie⁸.

Planując badania naukowe, należy uwzględnić to, czy rozstrzygnięcie postawionych hipotez stanowić będzie wkład w rozwój danej dziedziny lub pozwoli wypracować nowe metody badawcze. Trzeba również zwrócić uwagę na to, czy przyjęty plan badań umożliwi odpowiedź na postawione pytanie, a co najważniejsze – czy jest pozbawiony stronniczego podejścia.

Dane i protokoły doświadczalne powinny być łatwo dostępne w celu ich weryfikacji przez inne osoby. Badania należy planować i przeprowadzać w sposób świadomy, ostrożny i przemyślany, odpowiednio gospodarując czasem i środkami.

Naukowcy oraz jednostki naukowe ubiegające się o publiczne środki z Centrum ponoszą odpowiedzialność za planowanie i przeprowadzanie badań.

Powinny zatem wiedzieć, czy do wykonania (wszystkich lub niektórych) przewidywanych badań wymagane jest uzyskanie odpowiednich opinii i/lub pozwoleń, np. komisji bioetycznej, świadomej zgody pacjenta itp.

W jednostkach naukowych powinny obowiązywać odpowiednie zasady właściwego planowania i przeprowadzania badań naukowych, a także uzyskiwania odpowiednich opinii i pozwoleń⁹.

Naukowcy i jednostki naukowe muszą mieć pewność, że zmiany wprowadzone do planu badań są zgodne z przedstawionymi uprzednio standardami rzetelnie prowadzonych badań i nie stoją w sprzeczności z zapisami umowy z Centrum.

⁶ Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity*, listopad 2014 [tekst zamieszczono pod adresem: <https://ufm.dk/en/publications/2014/files-2014-1/the-danish-code-of-conduct-for-research-integrity.pdf>, dostęp: 11.08.2021], s.7.

⁷ Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity*, listopad 2014 [tekst zamieszczono pod adresem: <https://ufm.dk/en/publications/2014/files-2014-1/the-danish-code-of-conduct-for-research-integrity.pdf>, dostęp: 11.08.2021], s.8.

⁸ Zob. tamże, s.8.

⁹ Zob. tamże, s.9.

1.2. Dokumentowanie wyników badań

Rzetelność naukowa polega na odpowiednim wykorzystaniu materiału wyjściowego oraz danych pierwotnych¹⁰.

Definicje:

Materiał wyjściowy to każdy materiał (np. materiał biologiczny, bazy danych, zapiski, nagrania, zdjęcia, literatura), który stanowi podstawę do przeprowadzenia badań.

Dane pierwotne (o ile występują, w zależności od dziedziny nauki) to szczegółowe wykazy materiałów wyjściowych, które stanowią podstawę do przeprowadzenia analizy i uzyskania wyników. Są to dane nieopublikowane.

Obowiązki

Materiał wyjściowy oraz dane pierwotne należy zachować i w odpowiedni sposób przechowywać, w formie pozwalającej na weryfikację otrzymanych wyników, a protokoły i procedury powinny pozwalać na odtworzenie i, o ile to możliwe, powtórzenie badań. Materiał wyjściowy oraz dane pierwotne uzyskane w trakcie prowadzonych badań należy zabezpieczyć przed zniszczeniem lub utratą oraz przechowywać dopóty, dopóki stanowią istotną wartość dla badacza i społeczności naukowej, jednakże nie krócej niż przez pięć lat od publikacji wyników tych badań¹¹, o ile obowiązek dłuższego przechowywania nie wynika z obowiązujących przepisów prawnych lub umowy zawartej z Centrum.

Materiał wyjściowy i dane pierwotne muszą być opisane w sposób pozwalający na zidentyfikowanie osoby prowadzącej badania i osób lub instytucji odpowiedzialnych za zebranie materiału wyjściowego oraz danych, a także za analizę wyników końcowych. Zapis taki powinien zawierać szczegółowe informacje umożliwiające dotarcie do źródła materiału wyjściowego. Wszelkie zmiany w materiale wyjściowym lub w przechowywanych danych muszą zostać zaznaczone wyraźnie i w sposób pozwalający na ich identyfikację¹². „Brak takich danych, w przypadkach postępowania w sprawie zarzutu nierzetelności naukowej, powinien być traktowany jako okoliczność obciążająca”¹³.

Na czas realizacji projektu naukowcy powinni przygotować plan zarządzania danymi i ich ochrony, a także przedstawić go na ewentualne żądanie Centrum. Informacje te mają dotyczyć w szczególności rodzaju wyników, które zostaną uzyskane w wyniku realizacji projektu, sposobu ich zabezpieczenia, czasu przechowywania i ochrony, a także okresu dostępności dla innych naukowców. Każdy projekt, w którym przewidziano tworzenie baz lub zbiorów danych o potencjalnie długoterminowej wartości, powinien zawierać plan zarządzania wynikami i ich udostępniania. Dotyczy to zwłaszcza badań mogących stanowić tzw. zasoby społeczne, zgodnie z definicją zamieszczoną w wydany w 2009 r. w Toronto oświadczeniu¹⁴ na temat udostępniania danych pierwotnych mogących w znacznym stopniu przyspieszyć rozwój nauki. Należą tu m.in.:

¹⁰ Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity*, listopad 2014 [tekst zamieszczono pod adresem: <https://ufm.dk/en/publications/2014/files-2014-1/the-danish-code-of-conduct-for-research-integrity.pdf>, dostęp: 11.08.2021], s.9.

¹¹ Zob. tamże, s.9.

¹² Zob. tamże, s.9.

¹³ Zob. Zespół Etyki w Nauce przy Ministrze Nauki, *Dobra praktyka badań naukowych...*, dz. cyt., s. 8.

¹⁴ Zob. *Benefits and Best Practices of Rapid Pre-Publication Data Release*, Toronto 2009 Data Release Workshop Authors, [tekst zamieszczono pod adresem: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3073843/>, dostęp: 11.08.2021].

wyniki badań wielkoskalowych, wymagających dużych nakładów finansowych, a także wyniki o szerokim zastosowaniu lub stanowiące materiał wyjściowy do dalszych prac¹⁵.

Naukowcy ponoszą odpowiedzialność za przechowywanie materiałów wyjściowych oraz danych pierwotnych przez okres wskazany powyżej. Powinni oni brać pod uwagę wartość naukową tego materiału w świetle oceny wyników badań i zapewnić warunki przechowywania materiału w jednostce.

Jednostka naukowa powinna posiadać regulacje dotyczące przechowywania materiału wyjściowego i danych pierwotnych. Regulacje te muszą zawierać informacje dotyczące metod archiwizowania, ochrony oraz bezpiecznych form niszczenia lub utylizacji materiału i wyników po upływie wymaganego okresu przechowywania, dostępności do materiałów archiwalnych, prawa zatrzymania materiału i wyników pierwotnych w jednostce w przypadku, gdy naukowiec odpowiedzialny za ich uzyskanie zmieni miejsce zatrudnienia. Jednostka jest ponadto zobowiązana do ochrony zarchiwizowanych materiałów przed zniszczeniem i dostępem do nich osób niepowołanych, z zachowaniem regulacji o ochronie danych osobowych, ze szczególnym uwzględnieniem danych wrażliwych¹⁶.

Zgodnie z przyjętą w nauce zasadą koleżeństwa jednostka naukowa powinna na prośbę badaczy udostępnić im przechowywany materiał wyjściowy i wyniki, z wyjątkiem sytuacji, kiedy jest to niezgodne z zapisanymi zobowiązaniami prawnymi lub obecnie obowiązującymi regulacjami – np. etycznymi, o ochronie danych osobowych, tajemności – bądź uzasadnione jest potrzebą ochrony praw własności intelektualnej¹⁷.

1.3. Publikowanie i prezentowanie wyników

Publikowanie i prezentowanie wyników badań jest niezbędne do wywoływania dyskusji w środowisku naukowym. Rezultaty badań można ogłaszać na różne sposoby, począwszy od publikacji naukowych lub wystąpień konferencyjnych, po popularnonaukowe wystąpienia skierowane do szerokiego grona odbiorców¹⁸. Od naukowców oczekuje się, że sami będą dążyć do udostępnienia wyników swoich badań ogółowi społeczeństwa w taki sposób, aby zostały one zrozumiane¹⁹. Formy przekazu mogą być różne, zawsze jednak muszą spełniać standardy rzetelnych praktyk naukowych. Należy pamiętać, że do rozliczenia umowy o realizację i finansowanie projektu niezbędne jest opublikowanie poddanych wcześniejszej ewaluacji wyników badań w wydawnictwie/wydawnictwach o zasięgu międzynarodowym.

Definicje:

Publikowanie polega na ogłoszeniu środowisku naukowemu wyników badań w formie monografii bądź artykułów, raportów itp., w czasopiśmie i mediach akademickich.

Prezentowanie jest formą przedstawiania rezultatów badań, skierowaną do szerszej grupy odbiorców, najczęściej w formie ustnej, często z wykorzystaniem mediów.²⁰

¹⁵ Zob. *Prepublication Data Sharing. Opinion*, „Nature” nr 461(7261), 10 września 2009, s. 168–170 [tekst zamieszczono pod adresem: <http://www.nature.com/nature/journal/v461/n7261/full/461168a.html>, dostęp: 11.08.2021].

¹⁶ Zob. Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity...cyt.s.10*.

¹⁷ Zob. tamże, s.10.

¹⁸ Zob. tamże, s.10.

¹⁹ Zob. *Europejska Karta Naukowca*, dz. cyt.s.14.

²⁰ Zob. Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity...cyt.s.10*.

Obowiązki

Wyniki badań powinny być publikowane w sposób uczciwy, przejrzysty i dokładny²¹.

Te same rezultaty można przedstawiać w więcej niż jednej publikacji tylko w wyjątkowych sytuacjach. Takie postępowanie powinno być udokumentowane, umotywowane i uczciwie opisane²².

O jakichkolwiek ograniczeniach dostępu do danych należy jednoznacznie poinformować czytelników. Jasno przedstawiony powinien zostać również ewentualny finansowy konflikt interesów wykonawców badań. Umieszczone w publikacji wyniki badań innych naukowców muszą być wyraźnie opisane i opatrzone stosownymi odnośnikami bibliograficznymi²³. Dotyczy to również wcześniejszych prac własnych (autocytowanie).

Należy przestrzegać prawa naukowców do nieograniczonego upubliczniania wyników badań²⁴.

Naukowcy ponoszą odpowiedzialność za publikowanie i prezentację wyników swoich badań²⁵. Decyzję o tego typu działaniach podejmuje kierownik projektu. Po opublikowaniu wyników zebrane dane oraz unikalny materiał, który stanowił przedmiot badań, powinien zostać niezwłocznie i w całości udostępniony poszukującym odpowiednich informacji naukowcom. Do wyjątków należą sytuacje, w których trzeba zachować poufność danych (np. danych osobowych) bądź zebrany, unikalny materiał uzyskano na podstawie umowy, która wyklucza upowszechnianie²⁶.

Naukowcy są zobowiązani do właściwego cytowania w swoich publikacjach prac innych naukowców, a w razie pominięcia w publikacji pewnych wyników (własnych lub cudzych) odpowiedniego uzasadnienia tego faktu. Przedstawiane wyniki powinny być wiarygodne²⁷ i pozbawione stronniczego podejścia.

Naukowcy mają obowiązek informować Centrum – jako instytucję finansującą badania opisane w ich publikacjach – o swoich wydanych oraz oddanych do druku pracach, jak również o odrzuceniu tekstu przez wydawcę lub wycofaniu z druku opublikowanych prac naukowych, bądź to na własną prośbę kierownika projektu, bądź to na skutek decyzji wydawcy. Niewywiązanie się z tego obowiązku może być postrzegane jako próba zafałszowania raportu (zob. rozdział 3, dotyczący przykładów nierzetelności w nauce).

Jednostki naukowe winny promować i wspierać uczciwość, przejrzystość oraz dokładność przedstawianych wyników badań, np. przez odpowiednie zapisy i regulacje dotyczące ich upubliczniania, a także zadbać o to, aby w publikacji lub innej formie prezentacji wyników umieszczone zostały informacje o Centrum (nazwa i numer rejestracyjny projektu).

²¹ Zob. tamże, s.10.

²² Zob. tamże, s.11.

²³ Zob. tamże, s.11.

²⁴ Zob. tamże, s.11.

²⁵ Zob. tamże, s.11.

²⁶ Zob. *Guidelines for the Conduct of Research in the Intramural Research Program at N[ational] I[nstitutes of] H[ealth]*, wyd. 4, maj 2007 [tekst dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: http://www.wesleyan.edu/molbiophys/Graduate%20Program/Ethics_docs/Conduct_Research.pdf, dostęp: 11.08.2021].

²⁷ Zob. Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity...* cyt.s.11.

1.4. Autorstwo

Autorstwo prac naukowych stanowi przede wszystkim odzwierciedlenie wkładu pracy w tworzenie publikacji naukowej. Utwory naukowe mogą być autorstwa jednej lub wielu osób. Współpraca przy tworzeniu dzieła nie zawsze oznacza współautorstwo.

Kwestie autorstwa reguluje ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych²⁸. Polskie prawo nie pozbawia praw autorskich nikogo, kto wnosi choćby najskromniejszy, lecz samodzielny i twórczy, wkład w powstanie dzieła²⁹.

Obowiązki

Udział we współtworzeniu dzieła (współautorstwo) powinien uwzględniać przedstawione poniżej cztery kryteria przejęte z wytycznych z Vancouver³⁰, a wszyscy, którzy się do nich stosują, powinni zostać uznani za współautorów dzieła naukowego. Kryteria te muszą być spełnione łącznie:

- a. istotny wkład w koncepcję lub plan badań, lub w gromadzenie, analizę i interpretację wyników badań oraz
- b. sporządzenie wstępnego dokumentu do publikacji i nanoszenie poprawek lub uwag krytycznych do części merytorycznej i doświadczalnej, a także
- c. zaakceptowanie wersji końcowej przed wysłaniem do druku oraz
- d. przyjęcie odpowiedzialności za każdy aspekt badań w celu zapewnienia, że ewentualne niejasności dotyczące dokładności oraz rzetelności jakiegokolwiek części wykonanych prac zostaną rozstrzygnięte.

Niezależnie od przyjęcia odpowiedzialności za wykonanie poszczególnych części dzieła, współautor powinien umieć wskazać, którzy z pozostałych współautorów odpowiadają za poszczególne części utworu.

Powyższych kryteriów nie powinno się wykorzystywać w celu wykluczenia ze współautorstwa pracy. Oznacza to, że osobie spełniającej pierwsze kryterium (a.) należy umożliwić spełnienie pozostałych³¹.

Autorzy pracy mają prawo zrezygnować ze współautorstwa publikacji lub przedstawianych wyników, jeśli np. nie zgadzają się z zaproponowaną metodologią lub wnioskami końcowymi. Wkład pracy takich osób powinien jednak zawsze zostać doceniony i odnotowany w tzw. podziękowaniach³².

Podziękowania za wkład pracy w powstanie dzieła dotyczą również osób, które nie spełniły wszystkich czterech kryteriów autorstwa.

²⁸ Zob. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jednolity: „Dziennik Ustaw” 2006, nr 90, poz. 631 z późn. zm. [tekst udostępniono do pobrania na stronie: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19940240083>, dostęp: 11.08.2021].

²⁹ Zob. *Rzetelność w badaniach naukowych oraz poszanowanie własności intelektualnej*, MNiSW, Warszawa 2012 [tekst udostępniono do pobrania na stronie: <https://www.bip.pw.edu.pl/var/pw/storage/original/application/de99e93f657288ab003e115cfdcc869f.pdf>, dostęp: 11.08.2021].

³⁰ Zob. International Committee of Medical Journal Editors, *Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing and Publication of Scholarly Work in Medical Journals*, uaktualnione w grudniu 2019 r. [tekst dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <http://www.icmje.org/icmje-recommendations.pdf>, dostęp: 11.08.2021].

³¹ Zob. Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity...cyt.s.12*.

³² Zob. tamże, s.12.

Udział w przygotowaniu dokumentów do wniosku o finansowanie, obsługa administracyjna projektu, praca w charakterze kierownika placówki lub wydziału nie uprawnia do uznania danej osoby za autora publikowanych wyników³³.

Nie powinno się uznawać za autorów osób, które się do tego nie kwalifikują (*guest authorship*) ani pomijać tych, które mają prawo do tego tytułu (*ghostwriting*)³⁴.

Decyzje dotyczące współautorstwa i publikowania wyników powinny być podejmowane zgodnie i zostać przekazane wszystkim członkom zespołu badawczego. Jakiegokolwiek zmiany dokonane w rękopisie po wysłaniu do druku wymagają uzgodnienia ze wszystkimi współautorami³⁵.

Wszyscy współautorzy ponoszą odpowiedzialność za treść publikowanych wyników. Równocześnie, odpowiedzialność każdego z autorów powinna dotyczyć konkretnych części pracy, w zależności od tego, w jakiej dziedzinie jest on specjalistą, ma doświadczenie lub odpowiedni staż pracy. Istotnym czynnikiem jest pełnienie roli nadzorującej w projekcie. Oznacza to, że w niektórych przypadkach dany autor może ponosić większą odpowiedzialność niż inni. Ma to na celu zapewnienie rzetelności publikacji lub jej określonej części³⁶.

Autorzy wspólnie odpowiadają za to, by wszystkie osoby wymienione jako autorzy publikacji spełniały kryteria autorskie. Do dobrych praktyk należy oznaczanie wkładu w powstanie dzieła w formie podziękowań lub informacji redakcyjnej wraz ze wskazaniem, kto i w jaki sposób przyczynił się do powstania dzieła w jego ostatecznym kształcie³⁷.

Naukowcy będący współautorami pracy naukowej powinni wspólnie ustalić, który z nich pełni rolę autora korespondującego, oraz wskazać kolejność autorów, w zależności od stosowanych w danej dziedzinie praktyk. Już na początku współpracy należy określić rolę, jaką poszczególni autorzy będą pełnić w tworzeniu publikacji, zgodnie z obyczajem przyjętym w danej dyscyplinie.

Jednostki naukowe powinny stosować wewnętrzne regulacje dotyczące przypisania autorstwa i rozstrzygania ewentualnych kwestii spornych³⁸.

1.5. Współpraca naukowa

Badania naukowe będące wynikiem współpracy wnoszą dodatkową wartość w rozwój nauki. Wielodyscyplinowa współpraca naukowców reprezentujących różne, skupione na różnych celach badawczych spojrzenia na dany problem, gwarantuje, że zostanie on szybciej i dogłębniej zbadany. Należy wspierać i upowszechniać współpracę naukową, ponieważ wiele problemów naukowych wymaga podejścia interdyscyplinarnego.

Takie podejście może stanowić wyzwanie ze względu na różnice kulturowe w tradycji uprawiania nauki, a także na odmienne, w zależności od dziedziny, instytucji naukowej lub kraju, postrzeganie rzetelności naukowej³⁹.

³³ Zob. *Rzetelność w badaniach naukowych...*, dz. cyt., s. 14.

³⁴ Zob. Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity...* cyt. s. 13

³⁵ Zob. tamże, s. 13.

³⁶ Zob. tamże, s. 13.

³⁷ Zob. tamże, s. 13.

³⁸ Zob. tamże, s. 13.

³⁹ Zob. tamże, s. 14

Partnerzy to wszystkie strony zaangażowane we wspólne badania naukowe, w tym naukowcy, studenci, personel pomocniczy, administracyjny oraz instytucje⁴⁰.

Partner naukowy powinien, jeśli to możliwe, jak najwcześniej ustalić zakres swojego zaangażowania we wspólne badania, a także określić swój sposób rozumienia rzetelności naukowej, którym kieruje się, prowadząc badania naukowe⁴¹.

Obowiązki

Wszyscy współpracujący partnerzy ponoszą odpowiedzialność za rzetelne przeprowadzanie badań naukowych. Już na wstępnym etapie współpracy powinni porozumieć się co do wszelkich spraw objętych regulacjami i wytycznymi w celu prowadzenia rzetelnych badań naukowych, zwłaszcza w przypadku współpracy międzynarodowej⁴².

Gdy jest to konieczne, wspólne stanowisko powinno dotyczyć zagadnień:

- a. prawa własności intelektualnej;
- b. procedur odnoszących się do regulacji prawnych;
- c. procedur dotyczących konfliktu interesów między współpracującymi partnerami;
- d. autorstwa publikacji;
- e. udostępnienia i wykorzystania wyników, zarządzania nimi i prawa własności do nich;
- f. tajności badań;
- g. zasad informowania o nierzetelności i zasad postępowania w przypadku stwierdzenia nierzetelnego wykonywania badań naukowych⁴³.

Naukowcy powinni określić obszary współpracy, które wymagają porozumienia. Jeżeli współpraca obejmuje wymianę materiału wyjściowego, powinna zostać podpisana formalna zgoda na jego wykorzystanie bądź przekazanie.

Jednostki naukowe ponoszą odpowiedzialność za dostarczenie dokumentacji i narzędzi, niezbędnych do zawarcia porozumienia według opisanych wyżej zasad⁴⁴.

1.6. Konflikty interesów

Prowadzenie rzetelnych badań naukowych dotyczy także ujawnienia wszystkich potencjalnych konfliktów interesów. Pozwoli to na ustosunkowanie się, na podstawie uzyskanej informacji, do spraw finansowych oraz innych potencjalnych interesów, i rozstrzygnięcie, czy w danej sytuacji możliwa jest stronniczość opinii⁴⁵.

⁴⁰ Zob. tamże, s.14.

⁴¹ Zob. tamże, s.14.

⁴² Zob. OECD Global Science Forum, *Investigating Research Misconduct Allegations in International Collaborative Research Projects. A Practical Guide*, kwiecień 2009 [tekst dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <http://www.oecd.org/sti/sci-tech/42770261.pdf>, dostęp: 11.08.2021].

⁴³ Zob. Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity...* cyt.s.14

⁴⁴ Zob. tamże, s.14.

⁴⁵ Zob. tamże, s.15.

Konflikt interesów to sytuacja, w której dążenie do własnej korzyści, w tym materialnej, proceduralnej albo psychologicznej, ma wpływ na wydanie opinii bądź na podjęcie działań wbrew interesom lub w zgodzie z interesem innej osoby⁴⁶.

Obowiązki

Wszystkie strony zaangażowane w badania naukowe mają obowiązek ujawnić konflikt interesów, a także znać zasady postępowania w przypadku spraw, w których istnieje ryzyko powstania takiego konfliktu.

Jednostki naukowe ponoszą odpowiedzialność za rozwiązywanie konfliktu interesów przy spełnieniu odpowiednich standardów. W tym celu jednostka powinna wprowadzić reguły postępowania służące zapobieganiu konfliktom interesów oraz reguły postępowania w sytuacji, w której zachodzi konflikt interesów⁴⁷.

Rozdział 2. Rzetelność w badaniach naukowych – szkolenie, trening i nadzór

Czynnikiem zasadniczym dla upowszechnienia kultury prowadzenia rzetelnych badań jest zapewnienie wysokiej jakości samych badań oraz wdrożenie powszechnie akceptowanych, dobrych praktyk badawczych. W tym kontekście, niezbędne dla rozwoju i podtrzymania kultury prowadzenia rzetelnych badań są: szkolenie, trening i nadzór⁴⁸.

Krzewienie dobrych praktyk prowadzenia badań naukowych to proces złożony, którego głównym elementem jest prowadzenie badań pod okiem doświadczonych naukowców. Taki nadzór nie tylko zapewnia wykonywanie zleconych przez te osoby badań, ale także pozwala studentowi i młodemu naukowcowi na podejmowanie samodzielnych decyzji dotyczących doboru, formułowania hipotez, idei, założeń oraz wykonania projektu. Rola opiekuna, zwanego też mentorem (niekiedy jest to promotor), polega przede wszystkim na stworzeniu wartościowego środowiska naukowego, w którym student może zdobywać umiejętności techniczne, ale także kształcić zdolność samodzielnego i twórczego myślenia. Mentor stanowi dla studenta wzór pod względem etycznym oraz jako naukowiec rzetelnie wykonujący badania naukowe. Aby zapewnić wartościowe i wysokiej jakości kształcenie, mentor powinien nadzorować pracę studenta i pozostawać z nim w ciągłym kontakcie. Jest on zobowiązany ograniczyć liczbę studentów do takiej, której może zapewnić solidną i właściwą opiekę. Sposób jej sprawowania należy dopasować do indywidualnych potrzeb i etapu kariery naukowej studenta lub młodego naukowca. Nadzór ze strony mentora powinien także obejmować – nie tylko w formie teoretycznego instruktażu, ale przede wszystkim praktyki, popartej własnym przykładem – rzetelność prowadzonych badań naukowych. Opiekun ma za zadanie zachęcać studenta do podejmowania współpracy z innymi badaczami, prezentowania wyników badań na konferencjach i spotkaniach naukowych oraz nawiązywania kontaktów z osobami o podobnych zainteresowaniach badawczych. Studenci i młodzi naukowcy muszą przestrzegać przyjętych w danej jednostce naukowej procedur i regulacji. Te same standardy dotyczące rzetelności badań naukowych obowiązują zarówno doświadczonych, jak i młodych naukowców oraz studentów⁴⁹.

⁴⁶ Zob. A. Lewicka-Strzałecka, *Teoretyczne i praktyczne aspekty identyfikacji i ograniczania konfliktu interesów*, [tekst dostępny na stronie:

<https://www.antykorupcja.gov.pl/ak/analizy-i-raporty/raporty-sytuacyjne/3470,Konflikt-interesow-Teoretyczne-i-praktyczne-aspekty-identyfikacji.html>, dostęp: 11.08.2021].

⁴⁷ Zob. Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity...* cyt. s. 17

⁴⁸ Zob. tamże, s. 17.

⁴⁹ Zob. *Guidelines for the Conduct of Research...*, dz. cyt.

2.1. Szkolenie, trening i nadzór w odniesieniu do zasad rzetelności w badaniach naukowych

Szkolenie ma na celu upowszechnianie kultury naukowej, która kieruje się zasadami rzetelności naukowej oraz odpowiedzialnością za prowadzone badania. Największą rolę w tym procesie odgrywają kierownicy grup badawczych oraz opiekunowie naukowci studentów, doktorantów i młodej kadry naukowej.

Obowiązki

Zasady rzetelności prowadzonych badań naukowych oraz odpowiedzialności za nie powinny być częścią szkoleń dla studentów i personelu pomocniczego⁵⁰.

Wszystkie osoby zaangażowane w badania naukowe mają za zadanie tworzyć warunki, które sprzyjają prowadzeniu tych prac w sposób rzetelny i odpowiedzialny, i w których podstawowe zasady rzetelności naukowej podkreśla się i stosuje na co dzień.

Szkolenie, trening lub nadzór związane z rzetelnością badań naukowych powinny zawierać informacje dotyczące:

- a. przyjętych standardów rzetelności naukowej;
- b. odpowiedzialnego prowadzenia badań naukowych;
- c. nierzetelności i nieprawidłowości w prowadzeniu badań naukowych i związanych z tym zasad postępowania w sytuacji, gdy takie nieprawidłowości zgłoszono.

Trening związany z zagadnieniami rzetelności badań powinien obejmować również uczestników studiów doktoranckich (doktorantów) i osoby rozpoczynające karierę naukową, a zadaniem opiekuna naukowego jest dawanie wyraźnych wskazówek dotyczących prowadzenia badań naukowych zgodnie z przyjętymi standardami.

Swoją postawą i przykładem promotor powinien kształtować wśród dyplomantów świadomość etyki zawodu pracownika naukowego, zarówno w odniesieniu do badań naukowych, jak i do zajęć dydaktycznych.

Rozdział 3. Nierzetelność w badaniach naukowych

Presja instytucjonalna, środowiskowa, związana z rozwojem zawodowym sprzyja sytuacjom, w których standardy prowadzenia rzetelnych badań naukowych nie są przestrzegane. Niniejszy Kodeks precyzuje nadużycia i naruszenia zasady rzetelności badań naukowych.

Niestosowanie się do standardów rzetelności badań naukowych zawartych w niniejszym dokumencie może stanowić podstawę do zastosowania sankcji przez Centrum.

Definicje:

Nierzetelność naukowa (*scientific misconduct*) stanowi naruszenie etyki badań naukowych polegające na zmyślaniu oraz fałszowaniu danych i wyników, a także przywłaszczaniu sobie

⁵⁰ Zob. Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity...* cyt.s. 18.

cudzych idei i utworów (np. plagiat) przy występowaniu o fundusze na badania, prowadzeniu i recenzowaniu badań naukowych, składaniu raportu, publikowaniu i prezentowaniu wyników⁵¹.

Zmyślanie polega na preparowaniu danych, rejestrowaniu i publikowaniu wyników nieuzyskanych⁵². Na etapie występowania o fundusze zmyślaniem jest podawanie we wniosku nieprawdziwych informacji dotyczących przebiegu kariery zawodowej, naukowej, publikacji naukowych, prowadzonych grantów itp.

Falszowanie polega na manipulacji materiałem badawczym, aparaturą lub metodą oraz na zmienianiu bądź pomijaniu danych doświadczalnych w taki sposób, że wyniki badań w raportach nie zostają przedstawione w sposób odpowiadający rzeczywistości⁵³. Na etapie występowania o fundusze fałszowaniem jest pomijanie we wniosku informacji dotyczących kariery zawodowej i publikacji (np. o wycofaniu publikacji, prowadzonych grantów itp.).

Plagiat polega na przywłaszczeniu sobie autorstwa całości lub części cudzego utworu w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 4 lutego 1994r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. W szerszym rozumieniu plagiatem jest również przypisywanie sobie cudzych idei, wyników lub terminów, bez właściwego odniesienia do nazwiska twórcy, a także nieautoryzowane wykorzystanie informacji uzyskanych w trakcie poufnego recenzowania wniosków i manuskryptów⁵⁴.

Nie jest nierzetelnością naukową reprezentowanie przez naukowca odmiennego zdania oraz niezamierzone popełnienie błędu. Każdy badacz ma prawo do wyrażania własnej, niezależnej opinii.

Dla stwierdzenia nierzetelności naukowej konieczne jest równoczesne wystąpienie trzech przesłanek:

- a. musi zaistnieć znaczne odstępstwo od przyjmowanych w danej dziedzinie naukowej praktyk;
- b. nierzetelność musi być dokonana świadomie lub lekkomyślnie;
- c. zarzut musi być udowodniony na podstawie przeważających dowodów⁵⁵.

W razie stwierdzenia nierzetelności Centrum może nałożyć na wnioskodawcę lub beneficjenta sankcje lub obostrzenia. Podjęte zostaną odpowiednie działania, w zależności od tego, jak znaczące było naruszenie zasad nierzetelności oraz jak długo trwało.

Oprócz wymienionych wyżej przypadków nierzetelności często stosowane są praktyki, które same w sobie nie wpływają bezpośrednio na badania naukowe, ale mogą mieć negatywny wpływ na reputację naukowców i społeczności naukowej, a co za tym idzie – mogą zaszkodzić budowaniu wizerunku i autorytetu badacza w opinii publicznej.

⁵¹ Zob. Zespół Etyki w Nauce przy Ministrze Nauki, *Dobra praktyka...*, dz. cyt. s.4. oraz *Code of Federal Regulations*, title 45: *Public Welfare*, vol. 1, chap. 6

⁵² Zob. Zespół Etyki w Nauce przy Ministrze Nauki, *Dobra praktyka...*, dz. cyt. s. 4.

⁵³ Zob. tamże, s. 4.

⁵⁴ Zob. tamże; s. 4.

⁵⁵ Zob. *Code of Federal Regulations*, title 45: *Public Welfare*, vol. 1, chap. 6: *National Science Foundation*, part 689: *Research Misconduct*, 1 października 2012 [tekst udostępniono do pobrania na stronie: <https://www.gpo.gov/fdsys/granule/CFR-2012-title45-vol3/CFR-2012-title45-vol3-part689/content-detail.html>, dostęp: 11.08.2021]. s. 243.

Do tego typu działań należą⁵⁶:

- a. złe zaplanowanie badań, zarówno w zakresie stosowanej metodologii, jak i użytego sprzętu oraz sposobów jego wykorzystania;
- b. nieodpowiednie przechowywanie i nieudostępnienie danych pierwotnych;
- c. złe praktyki związane z publikowaniem wyników, w tym m.in.: odmowa autorstwa, sztuczne mnożenie publikacji, odmowa korekty publikacji lub niezgłoszenie jej wycofania przez wydawnictwo;
- d. nieporozumienia personalne pomiędzy członkami grupy badawczej, w relacjach uczeń – mistrz, wykorzystywanie i zastraszanie, nadużywanie autorytetu;
- e. malwersacje finansowe związane z niezgłoszeniem konfliktu interesów, nadużyciem kompetencji, nieprawidłowym wykorzystaniem środków finansowych przeznaczonych na realizację projektu badawczego.

Takie praktyki również mogą zostać uznane przez Centrum za nierzetelność naukową i w konsekwencji stanowić podstawę do wprowadzenia stosownych sankcji.

Obowiązki

Każda osoba świadoma oszustw i nadużyć w projektach finansowanych przez Centrum winna poinformować o zaistniałej sytuacji: albo – w jednostce – osobę zajmującą się obsługą projektów w dziale ds. nauki, albo – w Centrum – opiekuna projektu (imię i nazwisko osoby widnieje we wniosku w systemie Obsługi Strumieni Finansowania) bądź Zespół ds. Kontroli i Audytu. Dane osobowe zgłaszającego będą traktowane jako poufne, o ile obowiązek ich ujawnienia nie będzie wynikał z przepisów prawa powszechnie obowiązującego.

Naukowcy są zobowiązani do przechowywania materiału wyjściowego oraz danych pierwotnych w celu weryfikacji otrzymanych wyników (zob. podrozdział 1.2.). Brak możliwości potwierdzenia wyników ze względu na niemożność dostępu do danych pierwotnych lub materiału wyjściowego będzie przemawiał na niekorzyść naukowca, o ile nie jest spowodowany okolicznościami, za które naukowiec i jego współpracownicy nie ponoszą odpowiedzialności.

Na etapie występowania o fundusze na prowadzenie badań naukowcy mają obowiązek wypełnienia wniosku w sposób wyczerpujący, rzetelny i zgodny ze stanem faktycznym na dzień złożenia dokumentacji. Podanie informacji niepełnych, fałszywych lub stanowiących zapożyczenie idei innych osób bez ich zgody będzie traktowane jako nierzetelność naukowa i skutkuje zastosowaniem odpowiednich sankcji ze strony Centrum.

Naukowcy są zobowiązani do przedstawiania w raporcie (jako wystąpień lub publikacji) tylko tych wyników badań, które powstały w trakcie trwania projektu i są tematycznie zgodne z jego merytorycznymi założeniami. Uwzględnianie w raporcie publikacji powstałych przed rozpoczęciem projektu lub tematycznie z nim niezwiązanych uważane jest za fałszowanie wyników i podlega sankcjom ze strony Centrum.

Naukowcy mają obowiązek poinformować Centrum o wycofaniu przez wydawnictwo lub na prośbę własną autorów publikacji finansowanej ze środków Centrum. Niespełnienie tego

⁵⁶ *Research Integrity: What it Means, Why it Is Important and How we Might Protect it. Briefing Paper*, grudzień 2015 [tekst dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: https://www.scienceeurope.org/media/dnwbwaux/briefing_paper_research_integrity_web.pdf, dostęp: 11.08.2021].

obowiązku będzie potraktowane jako fałszowanie wyników i może stanowić podstawę do zastosowania względem naukowca sankcji ze strony Centrum.

Naukowcy są zobowiązani do publikowania prac oryginalnych, będących odzwierciedleniem ich procesu twórczego. Dotyczy to również oryginalności składanych do Centrum wniosków o finansowanie badań. Za nierzetelne uznane zatem będzie publikowanie prac utworzonych ze skopiowanych fragmentów dzieł innych autorów (mozaika) lub jednego znacznego fragmentu utworu innego autora z przypisami bibliograficznymi, jak również składanie tak przygotowanego wniosku o finansowanie. Naganne jest również zapożyczanie znacznych fragmentów własnych publikacji bez odpowiedniej informacji bibliograficznej.

Odpowiedzialność wobec Centrum nie zwalnia naukowców od odpowiedzialności przewidzianej w powszechnie obowiązujących przepisach prawnych.

Jednostka naukowa jest zobowiązana do sprawowania nadzoru nad podawanymi w dokumentach informacjami, a mianowicie do stwierdzenia, czy są one prawdziwe i zgodne ze standardami prowadzenia rzetelnych badań naukowych. Dotyczy to każdego etapu badań: wnioskowania o fundusze, prowadzenia badań, składania do Centrum raportów oraz publikowania wyników.

Jednostka naukowa winna przeprowadzić postępowanie wyjaśniające i administracyjne w wypadku zaistnienia podejrzenia o popełnienie nierzetelności naukowej w nadzorowanym przez nią projekcie. W razie otrzymania zgłoszenia od Centrum jednostka jest zobowiązana do:

- a. rozpoczęcia i przeprowadzenia, zgodnie z procedurami obowiązującymi w jednostce lub ogólnymi przepisami prawa, postępowania w celu wyjaśnienia podejrzeń o nierzetelność naukową;
- b. zapewnienia odpowiedniej ochrony danych osobowych zarówno osób podejrzanych o nierzetelność, jak i osób o tym informujących;
- c. zakończenia w jak najkrótszym czasie postępowania wyjaśniającego, a następnie powiadomienia Centrum o jego wynikach.

Centrum powiadamia jednostkę lub – w przypadku wnioskowania przez nią – osobę fizyczną o podejrzeniu popełnienia nierzetelności naukowej w składanym przez badacza wniosku, raporcie lub publikacji, z prośbą o wyjaśnienie sytuacji.

W razie stwierdzenia nierzetelności naukowej w składanym przez naukowca wniosku, raporcie lub publikacji Centrum zastosuje natychmiastowo sankcje w odniesieniu do kierownika projektu i jednostki, w zależności od tego, jak znacząca była wykazana nierzetelność (zob. podrozdział 3.2.).

W sytuacji, gdy jednostka lub osoba fizyczna nie złoży stosownych wyjaśnień w wyznaczonym terminie, Centrum rozstrzygnie sprawę na niekorzyść osoby lub jednostki i nałoży odpowiednie sankcje.

Dyrektor Centrum w odrębnym zarządzeniu określi szczegółowo:

1. zasady postępowania w sprawach, które wymagają zastosowania sankcji, przewidzianych w niniejszym dokumencie;

2. przysługujące jednostce lub osobie fizycznej środki od orzeczenia stwierdzającego naruszenie zasad niniejszego dokumentu.

3.1. Sankcje

Możliwe sankcje uporządkowano wedle stopnia szkodliwości i rangi nadużycia, od najmniej restrykcyjnych (grupa I) po najsurowsze (grupa III)⁵⁷:

grupa I:

- a. odrzucenie wniosku z przyczyn formalnych na każdym etapie oceny;
- b. list upominający wysłany do kierownika projektu;
- c. wymóg częstszego składania raportów o wynikach;
- d. wymóg doprowadzenia do stanu zgodnego z zapisami niniejszego dokumentu.

grupa II:

- a. dodatkowy nadzór nad wydatkowanymi środkami;
- b. czasowe wstrzymanie finansowania bez możliwości przywrócenia kwalifikowalności środków w tym okresie;
- c. wymóg doprowadzenia do stanu zgodnego z zapisami niniejszego dokumentu.

grupa III:

- a. przerwanie finansowania projektu badawczego;
- b. zakaz pełnienia funkcji członka zespołu ekspertów i eksperta zewnętrznego Centrum;
- c. pozbawienie osoby lub jednostki możliwości ubiegania się o środki finansowe na projekty naukowe w Centrum przez wskazany okres.

Decydując się na wprowadzenie odpowiedniej sankcji, w chwili orzeczenia o nierzetelności naukowej, Centrum bierze pod uwagę przede wszystkim:

- a. jak poważna była skala nierzetelności;
- b. do jakiego stopnia wykroczenie było intencjonalne, a podanie zmyślonych lub fałszywych informacji miało na celu osiągnięcie korzyści;
- c. czy wykroczenie miało charakter jednorazowy, czy też powtarzało się;
- d. w jaki sposób wykroczenie wpływało na zaangażowanych w prace przy projekcie wykonawców, instytucje, pacjentów, społeczeństwo.

Do czasu wyjaśnienia, czy istotnie doszło do nierzetelności naukowej, Centrum może wprowadzić czynności zaradcze, w celu ochrony zaangażowanych środków publicznych.

Czynności te mogą obejmować:

- a. wstrzymanie finansowania projektu do czasu wyjaśnienia nieścisłości;
- b. zakaz występowania o środki finansowe z Centrum przez określony czas, nie dłuższy niż do czasu wyjaśnienia sprawy;

⁵⁷ Zob. *Code of Federal Regulations*, title 45: *Public Welfare*, vol. 1, chap. 6, s. 243.

- c. wymóg dostarczenia dodatkowych certyfikatów lub pozwoleń w celu ochrony osób lub zwierząt (np. zarejestrowania badań jako niekomercyjnego badania klinicznego, zgody na udział w badaniach psychologicznych dzieci lub więźniów itd.)⁵⁸;
- d. sankcje mogą być stosowane łącznie.

⁵⁸ Zob. tamże, s.244.

Literatura

1. *Benefits and Best Practices of Rapid Pre-Publication Data Release*, Toronto 2009 Data Release Workshop Authors [tekst zamieszczono pod adresem: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3073843/>, dostęp: 11.08.2021].
2. *Code of Federal Regulations*, title 45: *Public Welfare*, vol. 1, chap. 6: *National Science Foundation*, part 689: *Research Misconduct*, 1 października 2012 [tekst udostępniono do pobrania na stronie: , dostęp <https://www.govinfo.gov/app/details/CFR-2012-title45-vol3/CFR-2012-title45-vol3-part689>, dostęp: 11.08.2021].
3. European Science Foundation (ESF), All European Academies (ALLEA), *The European Code of Conduct for Research Integrity* [*Europejski kodeks postępowania w zakresie rzetelności badawczej*], marzec 2011 r., wersja poprawiona w 2017 r. [tekst zamieszczono pod adresem: https://allea.org/wp-content/uploads/2020/09/Polish_European_Code_of_Conduct_for_Research_Integrity_2010.pdf, dostęp: 11.08.2021].
4. *Europejska Karta Naukowca*, [oficjalny przekład na język polski zamieszczono pod adresem: https://cdn1.euraxess.org/sites/default/files/brochures/kina21620b8c_pl.pdf, dostęp: 11.08.2021].
5. *Guidelines for the Conduct of Research in the Intramural Research Program at National Institutes of Health*, wyd. 4, maj 2007 [tekst zamieszczono pod adresem: http://www.wesleyan.edu/molbiophys/Graduate%20Program/Ethics_docs/Conduct_Research.pdf, dostęp: 11.08.2021].
6. International Committee of Medical Journal Editors, *Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing and Publication of Scholarly Work in Medical Journals*, uaktualnione w grudniu 2019 r. [tekst zamieszczono pod adresem: <http://www.icmje.org/icmje-recommendations.pdf>, dostęp: 11.08.2021].
7. Lewicka-Strzałecka A., *Teoretyczne i praktyczne aspekty identyfikacji i ograniczania konfliktu interesów*, [tekst zamieszczono pod adresem: <https://www.antykorupcja.gov.pl/ak/analizy-i-raporty/raporty-sytuacyjne/3470,Konflikt-interesow-Teoretyczne-i-praktyczne-aspekty-identyfikacji.html>, dostęp: 11.08.2021].
8. Ministry of High Education and Science, *Danish Code of Conduct for Research Integrity*, listopad 2014 [tekst zamieszczono pod adresem: <https://ufm.dk/en/publications/2014/files-2014-1/the-danish-code-of-conduct-for-research-integrity.pdf>, dostęp: 11.08.2021].
9. Office of Science and Technology Policy, *Research Misconduct – A New Definition and New Procedures for Federal Research Agencies*, 14 października 1999.
10. Organisation for Economic Co-operation and Development Global Science Forum, *Investigating Research Misconduct Allegations in International Collaborative Research Projects. A Practical Guide*, kwiecień 2009 [tekst zamieszczono pod adresem: <http://www.oecd.org/sti/sci-tech/42770261.pdf>, dostęp: 11.08.2021].
11. *Prepublication Data Sharing. Opinion*, „Nature” nr 461(7261), 10 września 2009, s. 168–170 [tekst zamieszczono pod adresem: <http://www.nature.com/nature/journal/v461/n7261/full/461168a.html>, dostęp: 11.08.2021].

12. *Research Integrity: What it Means, Why it Is Important and How we Might Protect it. Briefing Paper*, grudzień 2015 [tekst zamieszczono pod adresem: https://www.scienceeurope.org/media/dnwbwaux/briefing_paper_research_integrity_web.pdf, dostęp: 11.08.2021].
13. *Rzetelność w badaniach naukowych oraz poszanowanie własności intelektualnej*, MNiSW, Warszawa 2012 [tekst udostępniono do pobrania na stronie: <https://www.bip.pw.edu.pl/var/pw/storage/original/application/de99e93f657288ab003e115cfdcc869f.pdf>, dostęp: 11.08.2021].
14. Science Europe Working Group on Research Integrity – Task Group 'Knowledge Growth', *Seven Reasons to Care about Integrity in Research*, DI/2015/13.324/2, czerwiec 2015 r. [tekst zamieszczono pod adresem: https://www.scienceeurope.org/media/42sphgqt/20150617_seven-reasons_web2_final.pdf,%20, dostęp: 11.08.2021].
15. *Singapore Statement on Research Integrity*, [Deklaracja singapurska], [dokument opracowany podczas] 2nd Conference on Research Integrity, 22 września 2010 r. [tekst zamieszczono pod adresem: <https://wcrif.org/statement>, dostęp: 11.08.2021; oficjalny przekład na język polski zamieszczono na stronie: <https://wcrif.org/documents/305-ss-polish/file>, dostęp: 11.08.2021].
16. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jednolity: „Dziennik Ustaw” 2006, nr 90, poz. 631 z późn. zm. [tekst udostępniono do pobrania na stronie: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19940240083>, dostęp: 11.08.2021].
17. Zespół Etyki w Nauce przy Ministrze Nauki, *Dobra praktyka badań naukowych. Rekomendacje*, 25 maja 2004 r [tekst zamieszczono pod adresem: https://www.pum.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0008/179738/broszura_dobra_praktyka_badan_naukowych-1.pdf, dostęp: 11.08.2021].